

शासकी पुराभिलेखागारांत सांबाळून दवरुपा सारकी सन्दर्भग्रन्थ

डॉ. सु. म. तडकोडकार

कोंकणी भाशा
मंडळान, शासकी
सहाय्या विणें,
विंगड विंगड
परिस्थितींत
कोंकणी भाशेक
वाडयली, तिचो
प्रसार केलो. ह्याच
मंडळान
संस्कृतीक,
समाजीक आनी
राजकी वातावरण
निर्माण करून
भौशीक जिणेचे
उदरगती खातीर
कोंकणीक गोंयच्या
राजकारभाराची
भास केली. मुखार
भारतीय

हें पुस्तक जल्मा कशें आयलें तें सांगतना ह्या पुस्तकाचे मुखेल सम्पादक प्रा. श्याम वेरेंकार बरयतात, 'कोंकणी भाशेची बांदावळ, साहित्य आनी संस्कृतायेचें दायज हांची वळख शिकपी विद्यार्थ्यांक करून दिवपाची तांक शिक्षकांक येवची, तशेंच भुरग्यांक भास शिकूंक उमेद हाडची ह्या दोट्टी हेतून कोंकणी शिक्षक सनदाचो अभ्यासक्रम आंखलो. ह्या वर्गांतल्यान भास, साहित्य आनी संस्कृतायेचेर अभ्यास केल्ल्या जाणकारांचें मार्गदर्शन मेळचें म्हूण खास येत जाले. सुमार पंचविसांवयर जाणकारांचीं व्याख्यानां घडोवन हाडलीं. तांगेल्या व्याख्यानांच्या आदारान पुरवणी साहित्य तयार जालें. हेंच साहित्य एकठावन 'कोंकणी भास, साहित्य आनी संस्कृताय' हें पुस्तक आकारा आयलां. हीं मुळाक व्याख्यानां आशिल्ल्यान हातूंत एकट्याचेच दोन-तीन लेख आसूं येतात.'

हें पुस्तक म्हळ्यार व्याख्यानांच्या निमतान बरोवन जाल्ल्या निबंदांचें संकलन. परन्त सम्पादपी ह्या निबन्दांक लेख म्हूण पाचारता, तेन्ना म्हाकाय त्या बरपांक लेख म्हणूच संबोधचें पडटा. निश्चित असो नदरेकोण आशिल्ल्यान ह्या व्याख्यानांची बांदावळ सूत्रबद्ध आसूंक जाय, ही अपेक्षा खुबश्या प्रमाणांत पुराय जाता. सम्पादक मण्डळांत प्रा. वेरेंकार हांच्या वांगडा प्रा. माधवी सरदेसाय आनी कमलाकर म्हाळशी हांचीं नांवां आसात. पयल्या 'भास' ह्या १७८ पानांच्या वांट्यांत भास, भासविज्ञान, व्याकरण, लिपी आनी कोंकणीचो लोकोत्तर कुळपुरूस शणै गोंयबाब हांणी बरयल्ल्या 'कोंकणी नादशास्त्र' ह्या पुस्तकाची वळख असो विशयांचो आटाप दिसता. 'साहित्य' ह्या माथाळ्या खाला २९३ पानांच्या दुसऱ्या वांट्यांत साहित्यप्रकारांचो तशेंच नेमाळ्यांचो परामस घेतनाच रंगमाची, निबंद कसो शिकोवचो सारके विशयूय आसपावल्यात. 'संस्कृताय' ह्या माथाळ्या खालच्या १५९ पानांच्या वांट्यांत संस्कृताय, इतिहास, भुगोल, सैम, गोंयची रासवळ जीण आनी तातूंत आशिल्ली धर्मीक नदर, वास्तुकला, चित्रकला, लोकवेद असो चतुरस्त्र वेध घेवपाचो येत जाला.

संविधानाच्या आठव्या परिशिष्टांत तिका स्थान मेळोवन दिलें. आडमेळें हाडपी परिस्थितींत हे संस्थेक कार्य करचें पडलें. पुस्तकांत उजवाडा हाडपाच्या मळारूय ही संस्था वावुरली. तिचें हालींच उजवाडा आयिल्लें पुस्तक म्हळ्यार 'कोंकणी भास, साहित्य आनी संस्कृताय' (मार्च २००३). ह्या पुस्तका वरवीं कोंकणी भाशा मंडळान अस्मितायेच्या गौरवाची आनी आत्मविश्वासाची घुडी उबारली अशें म्हणूं येता. हें पुस्तक म्हळ्यार - शासकी पुराभिलेखागारांत सांबाळून दवरपा सारको सन्दर्भग्रन्थ! दोळ्यांत भरपा सारक्या मुद्रणान आनी बांदणीन साकार जाल्ल्या ह्या ५३६ पानांच्या पुस्तकांत मार्च-२००३ हो विमोचनाचो काळ दाखयल्लो आसलो तरी तें २००६त उजवाडा आयलीं म्हणपाची हांगासर मुजरत नोंद करूंक जाय.

इंग्लीश वा हिन्दींत अणकारीत जावन कोंकणी नकळ आशिल्ल्यांच्या वाचपांत वचपा इतलें म्हत्वाचें हें पुस्तक. कारण तातूंत भास, साहित्य, संस्कृताय असो त्रिसूत्री नदरेकोण आसा. एकेच कडेन ह्या विविध नदरेकोणांतल्यान आयिल्ले विशय अभ्यासकांकूच न्हय तर साधारण वाचप्यांकूय कोंकणीच्या बळग्याची कांय शिमे मेरेन वळख करून दितात.

गम्भीर स्वभावाच्या वाचप्यांकूय अभ्यास करपाची उर्बा दिवपी ह्या ग्रंथांत रवीन्द्रबाब केळेकार, डॉ. मनोहरराय सरदेसाय, चन्द्रकान्त केणी, पुंडलीक नारायण नायक, यशवन्त सदानन्द पालेकार, प्रा. सुरेश जयवन्त बोरकार, फेलिस्त्यु कार्दोज, नागेश करमली, डॉ. हरिश्चन्द्र नागवेंकार, प्रा. से. मा. बोरजिस, डॉ. मंथू आल्मैद, प्रा. श्याम वेरेंकार, डॉ. तानाजी हळर्णकार, डॉ. ओलिव्हीन्यु जुजे फ्रांसिस गॉमिश, प्रा. सुमन्त केळेकार, प्रा. माधव कामत, प्रा. माधवी सरदेसाय, दिलीप बोरकार, प्रा. राजय पवार, प्रा. जी. एम्. ए. शेख, दामोदर मावजो, प्रा. प्रकाश थळी, डॉ. किरण बुडकुले, प्रा.

प्रियदर्शिनी तडकोडकार, डॉ. जयन्ती नायक, कमलाकर दत्ताराम म्हाळशी, डॉ. प्रताप नायक हांची बरपां आसपावल्यांत. पूण बरोवप्यांचो परिचय जाय आशिल्लो तो मात वाचूंक मेळना.

डॉ. मॅथ्यू आल्मैद हांणी 'भास आनी भासविज्ञान' तशेंच 'कोंकणी ध्वनिविज्ञान आनी स्वनविज्ञान' हे दोन लेख बरयल्यात. तातूंत 'फ्रिलॉलजी' आनी 'लिङ्ग्विस्टिक्स' ह्या दोन संज्ञांचो पृथकपणान परिचय जायना. देखून भाशाशास्त्र आनी भाशाविज्ञान ह्यो दोन संज्ञा समजून घेवपाक अडचण जाता. आल्मैदान कोंकणी भाशे विशीं, भाशेच्या विज्ञाना विशीं उदासीन आशिल्ल्या साहित्यिकां विशींचो शीण उक्तायला. ते म्हणटात, "हांव साहित्य घडोवपी. म्हाका भासविज्ञान कितें शिकयतलें? इतलें स्पश्ट उलयतले आसचे नात, पूण आमच्या कोंकणी बरोवप्यांमदें कांय जणांचे विचार अशेच आसात काय कितें असो दुबाव येता... जर आमी भास आनी भासविज्ञानाची मुळावी वळख करून घेतली तर आमचे भाशेच्या विकासाक चड फायदो जातलो."

उपरान्त तांणी भास म्हळ्यार कितें ह्या प्रस्नाचो सोद घेतला. ते निमतान भाशेचो सभाव, कुरवो आनी भास, भास आनी बरप, भाशेचे गूण, भासविज्ञान, भासविज्ञानाचें विभाजन आदी नकसूद सुत्रांची मांडावळ केल्या. ह्या लेखांत आल्मैद एक म्हत्वाची गजाल सांगतात. ते बरयतात, "संस्कृत व्याकरण परंपरा पाश्चात्य देशाक पावली हाचें कारण गोंय. (ब्रिटिश फादर थॉमस) स्टीवन्स (१५४९-१६१९), (फ्रेञ्च पाद्री) एतियेन द ला क्लवा, पाद्री दियोगु रिबैर (१५६०-१६३३), इनाज्यु आर्कामोने (१६१५-१६८३), कारेल प्रिन्नील (१७१७-१७८५) - ह्या गोंयां वसती केल्ल्या मिशनरी व्याकरणकारांनी संस्कृत व्याकरणाची वळख येवरोपी लोकांक दिली. ग्रीक, लातीन, संस्कृत आनी कोंकणी भासांमदें लागशिलो संबंद आसा हाचेर येवरोपी पंडितांचें लक्ष ओडलें." आल्मैद भासविज्ञाना खातीर उपकारा पडटले आय.पी. ए. चोय परिचय करून दितात.

ह्या दोन लेखां परस प्रा. माधवी सरदेसाय हांचो 'स्वनीम विचार: भाशेचें नादांचें व्याकरण' लेख सरस आसा. कोंकणीतल्या तीन वेगळ्या वेगळ्या 'अ' स्वरां कडेन लक्ष ओडटना ती बरयता, 'नादांच्या व्याकरणाच्या असल्या ल्हान ल्हान बारिकसाणींचेर कोंकणीचें कोंकणीपण निर्बून आसा. रेडियो, टेलिविजना वयल्या कोंकणी वितरावपांत, कोंकणी गितांच्या गावपांत हे तरेच्या गजालींकडेन आमी मुजरत लक्ष दिवंक जाय. पूण जायते फावटीं आमी तांचे कडेन आडनदर करतात आनी हाका लागून आमची कोंकणी आयकुप्याक सारको कोंकणी feel दिवंक पावना. देखीक बाकीबाब बोरकारांली कविता गावप्याचे जिबेर कोंकणी [koru:n] बदला (मराठी) [karu:n] घेवन येता तेन्ना कवितेचो अर्थ बदलना खरो. पूण नीज कोंकणी आयकुप्याच्या कानाक हें [karu:n] घाय करता - गावप्यांचो आवाज आनी गिताचे सूर कितलेय म्होंवाळ आसले तरी ते बेसूर दिसूंक लागतात."

हेच लेखिकेन, 'शणै गोंयबाबालें कोंकणी नादशास्त्र - एक वळख, ह्या लेखांत शणै गोंयबाब कोंकणी विशीं कितले बारीकसाणेन आनी खोलायेंत वचून चिंतताले तें दाखोवन दिलां.

प्रा. सरदेसाय हांणी बरयिल्लो फुडलो लेख म्हळ्यार - 'कोंकणी - इतिहासीक भाशाशास्त्राच्या संदर्भांत, माणकुल्याश्या ह्या बरपांत लिपये विशीं भोव अभ्यासपुराय नियाळ घेतला. देखीक: (१) 'नादनिश्ट लिपी मेळप भौ कठीण. नाशिल्ले नादां-भेद दाखोवपाच्या आनी आशिल्ले लिपोवपाच्या लिपयेच्या सभावाक लागून तिचेर आमच्यांनी चड पातयेवन रावं नज.' (२) "लिपयेचें आनीक एक उणेपण म्हळ्यार तिगेलो रुढीवादी सभाव. जिबे वयली भास बदलता. लिपी तशीच उरता. हो सभाव जायतीं इतिहासीक सतां लिपोवन दवरता." (३) 'फा. मिगेल (पुर्तुगेजींत मिगेल हें नांव उपलब्ध ना.) -द-आल्मैद हांगेल्या 'वनवाळ्याचो मळो' (१६५८) ह्या पुस्तकांत 'मागुनु', 'येउनु' सारकेलीं उतरां मेळटात. 'उ' उरप वा गळून पडप - वयले वयर पळेल्यार ही सामकी ल्हान गजाल. पूण ते गजालीचो भाशेच्या रुपाचेर, सिलबिक पॅटर्न वरवीं भाशेच्या तालाचेर परिणाम जाता. भाशेच्या अभ्यासांत असल्या सगल्या बारीकसाणींक म्हत्व आसता."

तांचोच फुडलो लेख म्हळ्यार 'कोंकणी व्याकरणाची मुखेल आंगा'. भाशाशास्त्राच्या आदारान केल्लें विवेचन ह्या लेखांत वाचूंक मेळटा. कोंकणीच्या अभ्यासकांनी कोंकणी खातीर कितें करूंक जाय हे दिके कडेन अंगुलिनिर्देश करपी हो लेख अशें म्हणूं येता. 'शणै गोंयबाबाची प्रतिभा आमचे सगळ्यां लागीं आसतली अशें म्हणूं नज. पूण नवें उश्णें उतर कोंकणींत रिगोवचे आदीं वा 'कोंकणींत हें सांगूंक येना' अशें म्हणचे आदीं आमी कोंकणींत कितें आसा ताचो आनी शणै गोंयबाबा सारकेल्या प्रतिभावंतांनी कोंकणींत जें आसा ताचो कसो वापर केला ताचो बारिकसाणेन अभ्यास करूंक जाय' म्हणपाची सुरबूस शिटकावणी बरोवपी ह्या लेखांत दिता. अशें आसुनूय हो लेख आजुनूय पुराय जावंक ना अशें दिसता. प्रा. अरविन्द मंगरूळकारांनी जे तरेन मराठी व्याकरणाचो पुनर्विचार केल्लो तसो करपाची गरजय उप्रासता.

डॉ. प्रताप नायक हांणी बरयिल्ल्या 'समाजभासविज्ञानाचे नदरेंतल्यान कोंकणीचो अभ्यास' आनी 'लिपयेचो प्रस्न' ह्या सुपुल्ल्या लेखांनी कांय इतिहासीक आनी तात्त्विक सुत्रांचो आलाशिरो घेवन आपणालींच मतां मांडल्यांत काय दिसता. हांतल्या पयल्या लेखांत 'सोशियोलिङ्ग्विस्टिक्स' ह्या हालींसरा भौच प्रचारांत आशिल्ल्या विशयाचो परिचय मेळटा. ते निमतान बरोवप्यान इंग्लीश परिभाशीक उतराक कोंकणी प्रतिशब्द दिल्ल्यान कोंकणीची आस्पत वाडल्या अशेंय मुजरत म्हणून दिसता. 'हो काळ आमी एक लिपी वापरचो, एकमेकाक समजून घेवचो, संवाद करचो, एकमेकांकडून शिकचो.' अशें बरोवपी म्हणटा. "मराठी, हिंदी बरोवंचे रितीचो पाटलाव (imitation) करचो सोडून आमी संस्कृत देवनागरी लिपयेंत बरोवंची रीत घेतल्यार आमचें बरोवप आनी वाचप एक जातलें आनी हाका लागून कोंकणिचें खाशेलेंपण उरतलें, दिसतलें. विज्ञानीक नदरेन कोंकणिचो अभ्यास करूंक शिकप्यांक सोंपें जातलें. आमी कोंकणी बरोवंची रीत विज्ञानीक जातली." (पानांक ८१) तशेंच "कोंकणी चार लिपयांनी बरयतात. लिपयांक लागून आमचे मदें वाटे फांटे जाल्यात. हो प्रस्न फकत कोंकणिचोच न्हय. काशमिरी,

सिंधी, संताळी भासांक सैत एका परस चड लिपयो आसात. कोंकणी मनशांक एकठांय हाडूंक एक लिपी जाय. देवनागरी लिपी तें काम बरे भाशेन करूंक शकता” (पानांक ८३) अशें बरयता. तर दुसरे वटेन “कोंकणीचें प्रमाणीकरण करपाची गरज ना” अशेंय म्हणटा.

“हिंदू समाज क्रिस्तांवांची कोंकणी बोली मांदूंक तयार ना. तांकां ‘बाटले’ हे नदरेन पळेता. क्रिस्तांव समाज हिंदू समाजाकडे कोंकणी म्हण पळेता. तांचें उलोवप आनी संस्कृती मराठी म्हण सांगून तांचे पासून पयस रावता.” अशेंय बरयता (पानांक ६५).

हें दोनूय लेख वाचतकच आनी हालींच वयर सरिल्ल्या लिपी वादांतली डॉ. प्रताप नायकांची भुमिका पळेतकच कितलेशे प्रस्न मनांत उबे जातात. ‘कोंकणी मनशांक एकठांय हाडूंक एक लिपी जाय’ हें डॉ. नायकांचें मत कोंकणी भाशा मंडळान चलयिल्ल्या पुरवणी अभ्यासक्रमा खातिरूच आशिल्लें जायत घडये अशें कोणाकूय दिसलें जाल्यार अजाप न्हय. देखून जावंये हो विद्वान एके वटेन “हो काळ आमी एक लिपी वापरचो, एकमेकाक समजून घेवचो, संवाद करचो, एकमेकाकडून शिकचो” अशें म्हणटा, आनी दुसरे वटेन रासवळ जिणेंत लिपयेचो प्रस्न काडून त्या एकवटाचे फाटींत सुरो तोंपता.

अभ्यासपुराय आनी अभिजात जाणविकायेची बसका आशिल्लें बरप म्हळ्यार यशवंत सदानन्द पालेकार हांचो ‘कोंकणी भास आनी लिपी’ हो लेख. ही व्यक्ती एकाद्रे दोंगुल्लेचे तेंगशेर बसून लेख बरयना. ती गोंय, कर्नाटक, केरळ, मराठणाच्या कोंकणी वाठारांत खूब भोंवल्या. हे भोंवडेंत जाल्या निरिक्षणांचो लाव ह्या लेखाक जाला. ह्या लेखा वरवीं देवनागरी लिपयेंतल्या कोंकणी वाड्मयाची सुदीर्घ वळेरीच आकाराक आयल्या. देवनागरी लिपये वरवीं कोंकणीची उदरगत करची देखून १९३९ सावन येल्पांक आरंभ जाल्लो. “विंगड विंगड वाठारांनी आशिल्ले कोंकणी लोक एकठांय येवन तांचो भाशीक आनी संस्कृतीक एकवट घडोवन हाडपाचो उद्देश कोंकणी परिशदेन दवरून घेतलो.” ही वस्तुस्थितीय ह्या लेखांत उकती जाल्या.

प्रा. से. मा. बोजिस हांच्या ‘कोंकणी परिभाषेची निर्मणी’ ह्या लेखाचो लाव अभ्यासकांकूच न्हय तर साधारण वाचप्यांकूय जावंक पावतलो. सुयेंतल्यान सूत भायर सरचें तशे सवकासायेंन आनी सभाविकपणान ह्या लेखांतले विचार आयिल्ले दिसतात. कोंकणी परिभाशा घडयतना कांय गजाली मतींत दवरपाची गरज आसा. हें मत मांडटना प्रा. बोजिसांनी धातूची वळेरी, रासवळ उतरावळींचें भांडार, तीन लिंगांची सुविधा, नामांच्या लिंगाची सुविधा, लांबलचक उतरांचेर बंदन, लियंतर, तदभव उतरांचो प्रयोग, शुद्धलेखनाच्या नेमांची आडमेळीं मतींत घेवंक जाय, अशें म्हळां.

ह्या पुस्तकांत सर्गेस्त फेलिस्पु कार्दोज हांचो ‘कोंकणी शब्दकोश आनी व्याकरण’ ह्या विशयाचेर अभ्यासपुराय लेख आसा. व्याकरणाच्या इतिहासा वांगडा तेदेवेळा वेल्या समाजाक हे बरपावळीचो कसो लाव जातालो, तेदेवेळा वेलें राजकी वातावरण कशें आशिल्लें हाचेरूय ह्या लेखांत बरोवप जालां. घरावे कोंकणी भाशेंत बरयिल्लो हो लेख आनीक एका कारणा खातीर मतींत उरता:

व्याकरणाच्या सांगाता, व्याकरणकार, ताचो काळ, तांचे समकालीन बरोवपी, तांची बरपावळ हाचीय जोड हांगा वाचूंक मेळटा. लेखकान आपणाक कुशीक दवरून पुराय तटस्थपणान हो लेख बरयला. एक मात, ह्या लेखाचो शेवट अचकीत तोडिल्ले वरी जाला, तो तसो जावंक नाका आशिल्लो.

कोंकणी वैय्याकरणी म्हूण सादर उल्लेख करचो तो प्रा. सुरेश जयवंत बोरकारांचो, नकसूदपणान, सूत्रबद्धताय दवरून, जाय थंय आग्रो धरून बरप करचें कशें हाचो आदर्श ‘कोंकणीची व्याकरणी बांदावळ’ आनी ‘कोंकणी वाक्य विन्यास’ ह्या लेखांत पुरायपणान दिसून येता. मो. स. वाळम्बे हांकां मराठींत जी सुवात आसा ती कोंकणींत प्रा. बोरकारांक आसा. हाचें कारण सूत्रबद्धताय. आदीं प्रस्न विचारप आनी उपरान्त ताची जाप दिवप हो बरपाचो प्रकार अनादी काळा सावन चलत आयला. सादयो आनी सादे भाशेंत वाक्यरचना करप हो तांच्या बरपाचो आनीक एक गूण. देखीक, “भास कोण घडयता? ती भास उलोवपी नीज लोक.” सुपुल्लो प्रस्न आनी सुपुल्लें उत्तर. पूण विंगड विंगड अर्थानी भरिल्लें. उत्तम शिक्षकाचे साबार गूण तांच्या बरपांत दिसून येतात. तांच्या बरपाची आनीक एक विशेषताय म्हळ्यार, तांच्या बरपांत ज्यो देखी येतात त्यो नीज कोंकणी उतरांच्यो. तांच्या व्याकरणीक बरपांत कांय वेळार क्रियापदां संबंदान वैचारिक गोंदळ जाला म्हणपाची कागाळ कांय जाण करतात. हे कागाळेक प्रा. बोरकारान आपले पद्दतीन जाप दिवपाचो यत्न केला. ताचेर आनिकूय भासाभास जावं येताली अशें दिसता.

सर्गेस्त सुमंत केळेकार हे नामना जोडिल्ले एक शिक्षक. तांच्या ‘भाशीक कसबांची चार सुत्रां’ ह्या लेखांत भाशेच्या अध्ययन-अध्यापन ह्या कृती विशींचो विचार आयला. व्हड शिक्षक प्रा. वसन्त लवंदे हांणीय खंय तरी हेच तरेच्या विचारांची मांडणी केल्ली. आयकप, उलोवप, वाचप आनी बरोवप हीं भाशेचीं चार कौशल्यां हे विशीं ह्या लेखांत बरोवप जालां. पूण उपयोजित आंगान मात हो लेख इल्लो उणो पडटा. एकेच तरेचें शब्दरूप आशिल्ल्या कोंकणी उतरांचो मराठी वो हिन्दी उतरा कडेन गोंदळ जावपाची शक्यता आसता तेन्ना कितें करप? देखीक ‘खत’, ‘खड्डो’, ह्या उतरांचो कोंकणी अर्थ मतींत घेतना मराठींत आशिल्ल्या त्याच उतरांचो अर्थ कसो ध्यानांत दवरप, हें सांगपाची गरज आशिल्ली. आयज कितलेशे गोंयकार कोंकणी उलयतना ‘झाडांक खत घाल’, ‘कवाथो लावंक खड्डो मार’ अशें म्हणटा. खरें म्हळ्यार हीं वाक्यां व्यंग्यात्मक अर्थान घेतल्यार तांचो अर्थ बदलता; परन्त मराठीचो प्रभाव पडिल्ल्यान ‘सारें’ आनी ‘फोंड’चे सुवातेर हेर उतरां येवप कोंकणीक कशें बादिकार जाता म्हणपाचें चार कौशल्यांचे निमतान सांगप चड सोंपें जातलें आशिल्लें. ‘धा दादले आनी एक बायलमनीस’ वाक्याच्या कर्त्याचे सुवातेर आसता तेन्ना क्रियापद गेलीं/आयलीं/ धांवलीं... जाता, गेले/आयले/धांवले जायना हें कोंकणीचें नीजपण म्हणपाचें कोणेंय तरी सांगूंक जाय.

डॉ. ओलिव्हीन्यु गॉमिश हांचे ह्या पुस्तकांत भास, साहित्य आनी संस्कृताय ह्या तिनूय विभागांनी पातळिल्ले अशे पांच लेख

आसात. खरें म्हळ्यार बऱ्या संपादनाची विशेशताय म्हळ्यार तातूंत एका बरोवप्याचो एक लेख आसचो, चडांत चड दोन लेख घेवं येतात, पूण तें सामकें टाळूंक येनात जाल्यारूच!

डॉ. गोंमिशांच्या पांचांतल्या पयल्या लेखाचो माथाळो आसा 'कोंकणीचेर हेर भासांचो प्रभाव'. ह्या लेखांत पाली, अरबी आनी पुर्तुगेज भासांचो कोंकणीचेर भोव प्रभाव पडला म्हणपाचें सांगून अशा उतरांची एक सुदीर्घ वळेरी दिल्ली मेळटा. मुंडारी, बंगाली, असमिया, उडिया आनी कांय द्रविडी (कन्नड, तेलुगु, मलयाळम) भासांची मुळावी उतरावळ कोंकणींत रिगली म्हूण सांगून कांय देखी दिल्यात. त्यो संबंध्यत भाशाविद् तपासून पळयतीत तर डॉ. गोंमिश हांच्या विधानांतलें सत् होलमूक पावतलें.

'पोरणी कोंकणी सरस्पतः कालचें वैभव - आयची फायची स्फूर्त' हो तांच्या दुसऱ्या लेखाचो माथाळो. ह्या लेखांत कोंकणी साहित्याचे उदरगतीचो नियाळ घेतला. ते निमतान लिपी, लोकवेद, पुर्तुगेजांच्या आगमना पयलीं आशिल्लें कोंकणी साहित्य, क्रिस्तांव धर्मप्रचारकांची वट्ट कार्यावळ आदी गजाली सांगल्यांत. 'गजाली' म्हणपाचें कारण, डॉ. गोंमिशांच्या ह्या बरपांत 'कांय

घडणुको घडल्यात जावंये' अशा थाटाचीं निराधार विधानां आसात. देखीक (१) "जेन्ना फिरंगी १५१० वर्सा गोंयां पावले तेन्ना खंय कोंकणी भास आनी संस्कृताय उल्लेख करपा सारक्या उंचेल्या पांवड्यार पाविल्लीं." (२) "दौत्रीन क्रिस्तां" - पुर्तुगेज माथाळ्यांचे (लॅटिन न्हय), हें निमाणें कोंकणींत आशिल्लें. हाचो मसुदोय एका गोंयकारान केल्लो अशें म्हणटात आनी तो बरोवपीय

घडये आंद्रे वाज जावंये... पूण ह्या पुस्तकाची एकूय प्रत अजून मेळूंक ना..." (३) "... फ्रांसिस्कान धर्मसंस्थेचो वांगडी आनी ताचे परसूय किर्तीवंत म्हळ्यार गाशपार द सां मिंगेल (छापणावळींत 'गाशपार द सां मिंगेल' अशें वाचूंक मेळटा.) तो खंय गोंयांत जल्मल्ला." इतिहासाचेर बरयतना हे तरेची शैली बरोवपी आपणायता तेन्ना तो वट्ट इतिहासा विशींच दुबाव जल्माक घालता. हो लेखक आपणाल्या ह्या बरपाक निबंद म्हूण पाचारता. इतिहासीक लेखन निबंद बरपांत आसपावता हातूंत दुबाव ना. पूण हो निबंद एकाद्रो ललित निबंद आसचो तसो बरोवप मात साप्प चुकीचें. देखीक (१) "दोन संस्कृतायांच्या आंगमेळ्या झुजांत कोंकणी संस्कृताय भोवच लयाक जावन पडलीं". (२) "पूण मुलकी कोंकणी संस्कृताय कोसळून गेली मुणपाच्या चडफड्यान..." (३) "(वनवाळ्याचो मळोचें तिसरें खंड) जें बेगिनुच उजवाडाक येवचें म्हणपाचे म्हजे खतखीत आंवडे जावन आसात." इतिहासीक निरिक्षणां मांडटना तटस्थपणान बरप करपाची गरज आसता, हें विसरायेर घालून चलचें ना. दुसरें, असल्या बरपांत आशयसूत्र सुटूंक फावना. देखीक,

ह्या बरपांत 'कांय घडणुको घडल्यात जावंये' अशा थाटाचीं निराधार विधानां आसात... इतिहासाचेर बरयतना हे तरेची शैली बरोवपी आपणायता तेन्ना तो वट्ट इतिहासा विशींच दुबाव जल्माक घालता. हो लेखक आपणाल्या ह्या बरपाक निबंद म्हूण पाचारता. इतिहासीक लेखन निबंद बरपांत आसपावता हातूंत दुबाव ना. पूण हो निबंद एकाद्रो ललित निबंद आसचो तसो बरोवप मात साप्प चुकीचें.

आरंभाक दोतोर गोंमिश म्हणटा, "...तांचेर आदारून हें उजळ कोंकणी सरस्पतीचें चित्र थोडे भितर तुमचे मुखार मांडपाचो प्रयत्न करतां." आनी त्याच लेखाचे निमाणे कडेन हें चित्र कशें काडलां म्हणपाचें हो बरोवपी विसरून वेता. तो म्हणटा, "हे पोरणे कोंकणी सरस्पतीचो आपरोस हांवें तुमचे मुखार मांडलो." हीं दोनूय वाक्यां अभिधेच्या अर्थानूय एका-दुसऱ्या कडेन नातें सांगूंक पावनात.

ह्याच लेखकाचो तिसरो लेख 'गोंयचो राजकी इतिहास, भुगोल, सैब हांचो गोंयचे समाज-जिणेचेर जाल्लो असर'. हो लेख इतिहासीक गजालीचे तपशील दिता. लेखनाची शैली वयर सांगल्या ते तरेची, ललित निबंद वरी आसा. ह्या निबंदांत गोंयांतले समश्टीचेर समाजीक परिणाम करपा खातीर खंयचे कायदे-विधी उपकाराक पडले, गांवकारी म्हळ्यार कितें? कॉमन सिव्हिल कोड म्हळ्यार कितें? पुर्तुगेजांनी सती पददत बंद केल्ल्यान, तशेंच, गोंयचे अस्तुरेक आधुनिकतेचो स्पर्श जाल्ल्यान ती संवसारांतल्या हेर बायलां परस चिके वेगळी कशी; त्रिस्तांव ब्रागांज द कुज्य हांच्या वावराचो परिणाम कितें जालो? - असल्या प्रस्नांचो सोद घेतिल्लें जाल्यार बरें जावपाचें.

'गोंयकार दादले-बायलो अस्तमते रितीचे समाजीक नाच शिकलीं आनी येवरोपी रितीन न्हेसपाची संवय लौकीक जावंक लागली' अशें म्हणटना गोंयकार म्हळ्यार निखटी क्रिस्तांव समश्टीच दोळ्यां मुखार दवरप, हें अभ्यासकाचें एकांगीपण हाची मुजरत नोंद करन दिसता. चटावेलें श्राद्ध केल्ले भशेन गोंयचे समाज-जिणेचेर जाल्लो परिणाम दाखोवप, हें समा न्हय.

ह्या पुस्तकांतलो तांचो चवथो लेख म्हळ्यार 'गोंयची समाज

बांदावळ - क्रिस्तांव उपसमाज - समाजीक जीण'. क्रिस्तांव समाजाच्या रिती-रविसांच्या बारीक बारीक गजालींची नोंद करप, होच ह्या लेखाचो मुखेल हेत आशिल्ल्यान हो लेख म्हळ्यार अशा रिती-रविसांच्या संस्कारांच्या गजालींची एक वळेरीच कसो जाला. क्रिस्तांव समाजा कडेन जोडिल्ले आशिल्ले कितलेशे प्रस्न ह्या लेखा भायरूच उरल्यात. किरिस्तांवांक अस्तंतेचे आधुनिक शिक्षण दिवपाचो पुर्तुगेजांचो हावेस पुराय जालो व्हय? ह्या शिक्षणा वरवीं क्रिस्तांव समाजांत आशिल्ल्या अंधश्रद्धांचे परिक्षण करपाची नदर तांकां मेळूंक पावली व्हय? इगर्जे आड मत्तां उक्तावपाची तांक ह्या समाजा भितर आयली व्हय आनी जर ती आयली ना, जाल्यार कित्याक आयली ना? त्रिस्तांव ब्रागांज द कुज्याचे नदरेचो ह्या समाजाचेर कितें परिणाम जावंक पावलो? असल्याय प्रस्नांचो सोद घेवपाची हांगा गरज आशिल्ली. खरेल्या संशोधकाक तें सोबुनूय दिसतलें आशिल्लें. निखटे प्राथमिक पावंड्यावेलें तपशील दिवप आनी आत्मपरिक्षण टाळप, हें समा न्हय.

हेच वळेरेंत सोबपी डॉ. गोंमिशांचो आनीक एक लेख म्हळ्यार

'गोंयचे अर्थव्यवस्थेचो समाज-जिणेचेर जाल्लो असर'. ह्या लेखा निमतान गांवकारी पद्दतीचो तपशील दितना गोंय राज्य आनी केन्द्र शासनान हे पद्दती कडेन कशी आडनदर केली, म्हणपाचें बरोवप्यान निगूतपणान सांगलां. परन्त, गोंयचे सुटके उपरान्त जी नवी पिळगी इश्ट्रिक्र्हांवपदाचेर आयली, तिचो कारभार कसो आशिल्लो, गांवकारीची भूंय विकूंक सगळे कशे एक जाले हे विशीं कांय सांगूंक ना. शेतकामाचो' नुस्त्याचो, मिनाचो, पर्यटनाचो उददेग, हांका गोंयांत कशी म्हत्वाची सुवात आसा, गर्ल्फांत रावतल्यांनी गोंयांत विदेशी चलन धाडिल्ल्यान बँकांचो उददेग कसो चलूंक लागला, ताचे वांगडा लघुउददेग, विशाल उददेग कशे चालीक लागले, हें साबार सांगप खरें आसलें तरी, गोंयच्यान थळाव्या आनी केन्द्र शासनाक कितलो दुडू वेता, ह्या उददेगांचो लाव गोंयाक कितलो जाता? गोंयांत कसले तरेचो विदेशी भोंवडेकार येता, तांचो अर्थीक आनी शिक्षणीक पांवडो कितें आसता, सारकेल्या प्रस्नां विशीं इल्लीय भासाभास येवंक नाशिल्ल्यान हो लेख उथळ जाला.

ह्या पुस्तकाच्या 'साहित्य' ह्या वांट्यांत सर्गेस्त डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हांणी 'कोंकणी भास आनी साहित्य हांचो इतिहास' हो विशय केळयला. तांणी कोंकणी साहित्यांतले गुरुत्व दाखोवपी कांय पांवडे दाखोवपाचो माफक उददेश बाळगिल्लो दिसता. फेलीस्पु कादोंज, डॉ. ओलिव्हीन्यु गॉमिश हांच्या ह्या पुस्तकांतल्या बरपांत हो सगळो तपशील आयला.

प्रा.राजय र. पवार हांच्या 'शणै गोंयबाबाच्या लेखनाचीं खाशेलीं आंगां' ह्या विशयावेल्या लेखान दस्तुरखुदद प्रा. पवार हांचेरूय अन्याय केला. तांणी एक, दोन, तीन अशे तपशील मांडल्यात. हातूंत कसलेंच घाळपणा करूंक ना, हें सत आसल्यारूच शणै गोंयबाबांचे बरपावळीचो परामर्श घेतना ह्या म्हापुरूसो विशीं समकालिनांनी उकतायिल्ल्या मत्तांचो परामर्श घेवचोच पडटा. पवारांच्या लेखाचो माथाळो शैलिशास्त्राची बसका आशिल्लो आसुनूय इतिहास, भुगोल, समाजशास्त्र आनी हेर विद्यांचे वाटार उस्तुपी शणै गोंयबाबांली वज्रलिखणी ध्यानांत घेवन सूत्रबद्ध बरप करप म्हळ्यार एक तरेचो तपस्कारूच. सम्पादप्यांनी प्रा. पवार हांचेर भौच अन्याय केला अशें दिसता.

'कथा: एक नियाळ' हो दामोदर मावजो हांचो लेख. ते समीक्षक न्हय देखून, तांचे कडसून कोंकणी कथेच्या साबार तासांचो सैद्धान्तिक पांवड्यावेलो नियाळ जावचो अशी अपेक्षा करप चुकीचेंच. कोंकणी कथा कशी मुखार सरत गेली, आनिकूय मुखार वतना तातूंत कितें जावंक फावो हे विशीं कथाकाराक जें दिसता तें तांणी सांगलां. साद्या-सुलभ विचारांनी हो लेख सजयला देखून तो वाचनीय जाला.

डॉ. किरण बुडकुले हांच्या 'संवसारीक कथा वाड्मयाच्या संदर्भांत कोंकणी कादंबरी' ह्या लेखांत सूत्रबद्ध चिंतनां दिसतात. व्याख्या करपा सावन ह्या चिंतनांक आरंभ जाता. जातीवंत अभ्यासक आपणालो लेख/निबंद बरयतना आपणा मुखार विशयाचो संवर्ग (PARADIGM) दवरता. उपरान्त विशयाच्या अभ्युपगमाची (HYPOTHESIS) ची मांडणी करता. आपणाल्या विशयाच्या संवर्गांत जाय पडपी संदर्भाची सूची करप साप्प गरजेचें. साहित्यकृतीची

एक दुसऱ्या कडेन तुळा करचीच पडटा, ना जाल्यार मोलावणी करप जमना. ती तुळा करपा खातीर कांय वर्गांची कल्पना करची पडटा. हे वर्ग करतना आशयसुत्रां मतींत दवरचीं पडटात. हें साबार करपा खातीर वाचन जायच आसता. वाचनूच न्हय तर व्यासंग जाय आसता. तेन्नाच खंयच्या विचारवंताचो संदर्भ केन्ना घेवंक जाय म्हणपाची शिटूकसाण येता. डॉ. बुडकुलेन हें अनुशासन मतींत घेवन आपणाल्या निबंदाची आंखणी केल्या. नव्या अभ्यासकांक हो लेख देखदिणो दिसूंक फावड.

ह्या लेखांत संवसारीक कथनात्मक साहित्याच्या संदर्भाचो अनुक्रम दितना डॉ. बुडकुलेन आरंभाक भारतीय (प्राचीन, मध्ययुगीन) नवलिकेची कुळकथा घेतल्या. उपरान्त अस्तन्ती नवलिकेचो (प्राचीन, मध्ययुगीन) विचार केला. ते उपरांत आधुनिक भारतीय, अस्तन्ती कथनात्मक साहित्याचो चिकित्सात्मक नियाळ घेतां घेतां कोंकणी नवलिकेच्या अस्तित्वाचो, तिच्यांतले थळावे संस्कृतायेचो सोद घेवपाचो यत्न केला. हेर कोणूय सामान्य लेखक आशिल्लो जाल्यार तो कथासुत्रांकूच महत्व दिवन लेख सजयतलो आशिल्लो.

प्रा. प्रियदर्शिनी तडकोडकार हांच्याय लेखांत सूत्रबद्धता आसा. कोंकणी कवितेचो परामर्श घेतल्यांक सतराव्या शेंकड्यां कडेन वचचेंच पडटा. परन्त त्या काळांतलें कोंकणी बरप गद्यात्मक आशिल्ल्यान थंयसर चड खोलायेन नदर मारपाची गरज ना. हें सत मतींत घेवन ही लेखिका विसाव्या शेंकड्याच्या दरवट्यार पांय दवरून आपणाल्या संवर्गांत रावन कोंकणी कवितेच्या अन्तःप्रवाहांचो सोद घेवन मुखार सरता. कवितेचो अन्तःप्रवास म्हळ्यार, सामान्यतायेन, काव्यानुभूतीच्या उत्फर्क्यांचो प्रवास. काळाचे विंगड विंगड प्रभाव आसुनूय भितल्ल्यान तो प्रवाह जायत आसता. कांय फावट तो उत्कट जाता, कांय फावटीं सौम्य, मन्द्र!

ह्या लेखाची एक आगळी वेगळी विशेशताय म्हळ्यार तातूंत कवीच्या कालखण्डाचो परिचय मेळटा. नेठी कविता घेवन तिचो आपरोस घेवपाचो, असो दृष्टिकोन दवरूंक नाशिल्ल्यान आमच्या दोळ्यां मुखार तेन्नाच्या काळाचो दर्पण उबो जाता. देखून वट्ट कोंकणी कवितेचो आंवांठ तेन्ना कसो आशिल्लो हें आकळून घेवपाची सोयूय जाता. तिसरी विशेशताय म्हळ्यार, दोन वा चड कवींचे आंतरिकतेची तुळा करपा पासत विचार मांडिल्ले आसात. शंकर भांडारी आनी मनोहरराय, शंकर भांडारी आनी र.वि. पंडित, बाकीबाब बोरकार आनी गजानन रायकार, पांडुरंग भांगी आनी शंकर रामाणी अश्यो कांय देखी सांगल्यार पुरो. कवयित्रींच्या बरपावळीचो तपशील दितना कवितेंतले कांय चरण आयिल्ले जाल्यार चड बरें जावचेलें.

सिद्धहस्त साहित्यीक पुंडलीक नारायण नायक हांच्या साबार बरपांत एक समीक्षक लिपिल्लो आसता. तांच्या 'नाटक: एक पारखणी' आनी 'कोंकणी रंगमाची' ह्या लेखानीय तो समीक्षक ठसठशीतपणान दिसता. पयलेंच विधान घेयात. "नाटक पळोवप आनी नाटक पारखप वेगळें." "नाटक म्हळें म्हणजे पयलीं संहितेचो प्रस्न येता. आनी संहिता निर्माण करपी नाटककार. नाटकांत नाटककाराक म्हत्व आसपाक जाय. कांय कडेन नाटयलेखन हो कच्चो माल मानून नट, दिदर्शक ते नाटयकृतीचें आपणाक जाय तें

करता. थंय नाट्यप्रपंच सकयल्या थराचो थरता. तें नाटक न्हय. तो एक करमणुकीचो कारखानो." "खंयच्याय प्रदेशाची रंगमावी ही त्या प्रदेशाचे भाशेवयल्यान वळखात. ते नदरेन गोंयचे स्वतंत्र रंगमाचयेक कोंकणी भाशेबगर दुसरो पर्याय ना अशेंच म्हणचें पडटलें." दर एक वाक्य खणखणीत. कोंकणी अस्मितायेची वज आशिल्लें. बर्नार्ड शॉय अशेंच मानी. तांच्या 'पिग्मेलियन' नाटकाचो चित्रपट करूंक तांची मान्यताय नाशिल्ली. कारण ते दिग्दर्शकांकूय पातये नाशिल्ले. नाटककारांत एक दिग्दर्शक आसता, तोच नाटक बसयता, अशें तांचें म्हणणें! सिद्धहस्त साहित्यिकाचीं कांय मतां आसतात आनी, तीं प्रदेश, काळ, जात, धर्म कसलोय आसूं, एकेच तरेचीं आसतात. ह्या लेखा निमतान नायकां कडसून आपणाल्या कांय नाटकांच्यो देखी घेवन निरिक्षणां मांडपाची अपेक्षा आशिल्ली.

तांच्या दुसऱ्या लेखांत वट्ट कोंकणी नाटकाचे उदरगती विशीं तेच तटस्थतायेन नोंदी आयल्यात. एकेच गजालीचें अजाप जाता - ह्या बरोवप्याक एकांकी बरपाचें एक तरेचें पिशेंच कशें. पूण ह्या लेखांत ताणें एकांकीच्या विकासाचो फकत स वर्ळांनी परामस घेतला. खरें म्हळ्यार सम्पादप्यांनी मतींत दवरून नायकांनी सम्पादिल्ल्या 'वेंचीक कोंकणी एकांकी पुस्तकाची प्रस्तावना ह्या लेखाक जोडून घेतिल्ली जाल्यार बेस बरें जावपाचें.

'गोंयचें संस्कृतीक दायज: रंगमाची' ह्या लेखांत प्रा. प्रकाश थळी हांणी पुंडलीक नायकांनी जो परामस घेतला तोच सात पानांनी मांडला. तातुंतूय मराठी रंगमाचयेचेर देड पान आनी आर्विल्लें कोंकणी नाटक ह्या विशयाचेरूय देडूच पान! ह्या लेखाची विशेशताय म्हळ्यार, 'तियात्रा'चेर साडेतीन पानांत तपशील दिवन नोंदी आयल्यात. अर्थत त्यो जाणकारांनी तपासून घेवंक जाय.

'निबंद कसो शिकोवचो?' ह्या विशयावयलो दिलीप बोरकार हांचो लेख 'कोंकणी भास, साहित्य आनी संस्कृताय' ह्या संपादनांत कित्याक आयलो? असो जर कोणें प्रस्न विचारलो जाल्यार ताची जाप सम्पादपीच दिवंक पावतले.

डॉ. हरिश्चंद्र नागवेंकार हांचें बरप सदांच साक्षेपी. उतरांची आतशबाजी करिनासतना आपणालीं आशयसुत्रां मांडप हें तांच्या बरपाचें एक खाशेलपण. ह्या लेखांत देवनागरी लिपयेंतल्या कोंकणी समिक्षाबरपांच्यो नकसूदपणान नोंदी केल्यात. वट्ट समिक्षाबरपांत जे साहित्यिक सम्प्रदाय आपणालें अस्तित्व दाखयतात, तांचे संबंदानूय डॉ. नागवेंकारांनी निरिक्षणां मांडल्यांत. कोंकणी साहित्य इतलें समृद्ध कित्याक? ह्याय प्रस्नाचो तांणी परामर्श घेतला. कोंकणी साहित्याच्या प्रकारांचीय पारखणी करपाची दिका तांणी दाखोवन दिल्या. इतलेंच न्हय तर 'आयचो समीक्षक हो अदीक फिशालकायेन बरयता. समिक्षा अदीक अभ्यासपूर्ण जाल्ली दिसता' अशेंय मत उक्तायलां.

'कोंकणी नेमाळीं - एक इतिहासीक नियाळ' हो नागेश करमली हांगेलो लेख अभ्यासकाचे नदरेन भोव म्हत्वाचो म्हणूंक जाय. "गोंयांतल्यान उजवाडा येवपी पयलें कोंकणी नेमाळें आमचो गांव हें साताळें. लुईस द मिनेझीस हे ताचे संपादक आसले." 'मुंबयंतल्यान उजवाडा येवपी ह्या रोमी लिपयेंतल्या पत्रांविशीं

सांगपाची एक गजाल म्हळ्यार तांचीं नांवां 'आमचो संवसार', 'गोमन्त', 'नवें जिवीत', 'गोमन्तक' असलीं कांय नांवां सोडल्यार, चडशा नेमाळ्यांचीं नांवां पुर्तुगेजींत वा इंग्लिशींत आसतालीं... ह्या पुर्तुगेज, इंग्लीश नांवांच्या नेमाळ्यांमदीं 'गुलिस्तान' अशें हिंदुस्थानी नांव आशिल्लेंय एक नेमाळें येवन गेलां." "सुनापरान्त हें देवनागरी कोंकणींतलें ह्या देशांतलें पयलें वयलें दिसाळें," हे तरेची बारीक बारीक म्हायती ह्या लेखांत मेळटा.

डॉ. तानाजी हळर्णकार हांचो 'मानवी संस्कृताय - एक नियाळ' हो लेख म्हळ्यार बरोवप्याचे चिंतनशीलतेचो परिपाक. निखटी सुत्रांची मांडणी करीत हो लेख पुराय केला. संस्कृती म्हळ्यार दायज अशी व्याख्या करून कोंकणी संस्कृतीची विशेशताय दाखोवन दिल्या.

'गोंयची संस्कृती' हो विशय केळयतना रवीन्द्र केळेकारांनी एक तरेची तत्त्वगिन्यानाची बसका आपणायल्या. निखटो तपशील दिनाआसतना घडणुकांचें प्राबल्य आनी प्रभाव एकाद्रे समश्टीची संस्कृती आकाराक हाडटा, अशें म्हळां. तांणी जडवादी आनी अध्यात्मवादी सम्प्रदाय हे पृथक् थळांवेले विचार न्हय, अशेंय म्हळां. भविश्यकाळांतले संस्कृतायेची घडण करपा खातीर तांणी कांय उपायांची सुचोवणी केल्या.

प्रा. जी. एम्. शेख हांच्या 'गोंयचो मुसलमान समाज: समाजीक जीण' ह्या लेखांत गोंयचे सुटके आदींचे मुसलमान आनी उपरान्तचे मुसलमान अशे दोन विभाग करून कांय तपशील दिल्यात. ते निमतान कांय इतिहासीक नोंदीय आयल्यात. ताचेर इतिहासकारूच बरे तरेन मत्त उक्तावंक पावतले. तांणी समाजीक जिणे विशी बरयतना कांय आक्रस्ताळी विधानां केल्यांत. "पुर्तुगेज शेकातळा मुसलमान गरिबीचे शिकार जावन अशिक्षित उरले" अशें म्हळां. 'अशिक्षित' ह्या उतराचो अर्थ कसो लावप? मदरशांतल्यान जो शिकप घेना तो अशिक्षित? आयजूय भारतांतले मुसलमान 'अशिक्षित' आसात, 'गरीब' आसात अशीं विधानां आयकूंक येतात. त्या विधानांचो अर्थ, स्वराज्यांतूय मुसलमान गरिबीचे शिकार जावन अशिक्षित उरले, असो लावपाचो? भारता भायर जितलो मुसलमानांचो समाज आसा तो साक्षेप दवरलो जाल्यार ताका धनवान, श्रीमंत, सुशिक्षित, फुडारिल्लो आनी सुसंस्कृत म्हणपाचो? तांचेर कोणाचो शोक चलता? गरिबी ही संज्ञा रिलेटिव्हली ध्यानांत घेवंक जाय. अशिक्षितपण हीय संज्ञा रिलेटिव्हलीच मतींत घेवंक जाय. अमक्याचो शोक आशिल्ल्यान अमक्या समाजाचे हाल जाले अशें केन्ना म्हणूं येता? अमकी वृत्ती आपणाली पुराय तांक लावन एकाद्र्या समाजाक ना नपश्चात करून उडोवपाचो यत्न करता तेन्ना. देखीक, जर्मनांचो एका काळा वयलो फुडारी अँडॉल्फ हिटलर ज्यू लोकांच्या अस्तित्वाचेरूच आघात करूंक लागलो. रशियेंतलो इव्हान थंयचे संस्कृतायेक ना नपश्चात करपांत जैतिवन्त जालो, झिम्बाब्वेंत गोऱ्या लोकांक हें सोंसचें पडलें. पुर्तुगेजांनी गोंयांत पांय दवरिना फुडें मुसलमानांचें जें करूंक नाका आशिल्लें तें केलें. पूण ताचे आदीं स्पेनांत आनी येवरोपांत कितें घडिल्लें? परन्त अश्यो गजाली पर्थून पर्थून घडनात.

गोंयांतलो 'मोयर' हो क्रिस्तांवां भशेनूच अंतर्बाह्य गोंयकार आशिल्लो. कारण तो कोंकणींतल्यान उलयतालो. घरांतूय आनी

भायरूय. 'मोयर कोयर' हें उतर कोणें म्हणिल्लें हांवें केन्नाच आयकूंक ना. कोण एकलो अशें म्हणटा जाल्यार तें प्रातिनिधीक मत, अशें समजप म्हळ्यार वैचारिक गोंदळ निर्माण करपाची संद सोदप. कितलेशे मोयर कोंकण्यांच्या साबार परबांक हातभार लायताले आनी लायतात, ते गरीब म्हूण न्हय, तर तांकां ती परब आपणालीच कशी दिसताली, म्हूण दिसता. समाजीक जिणेचो थाव असो रासवळ मळाचेर, एकवटीतपणान घेवंक जाय म्हणपाचेंय हांगा मुजरत सांगन दिसता.

ह्या पुस्तकांतलो सर्गेस्त सुमन्त केळेकारांच्या लेखा सारको एक देखदिणो लेख म्हळ्यार चन्द्रकान्त केणीलो 'ललित साहित्याच्या रंगरुपाची एक पारख.' वाचप्यांक साहित्याच्या मोलावणेच्या पांवड्यार व्हरपाची तांक आशिल्लो हो विशय. हो लेख सैद्धान्तिक आनी उपयोजित सुत्रांचो नकसूद आदार घेता. ताका चिंतनशील व्यक्तिमत्त्वाचो आविष्कार म्हणूं येता. हें विधान पळेयात: 'साहित्यांत कल्पना आसता, पूण तें सत्याचें एक रूप जावन येता. पूण तें निखटें सत्य नासता. निखटें सत्य म्हळ्यार साहित्य न्हय. लळित साहित्य म्हळ्यार दिसपट्टे जिणेंतले एकाद्रे विसगतींतलें, तंत्राचे फास्केंत बसयिल्लें एक चित्र.' ह्या विचारांत सौंदर्यगूण हें उतर मात जाय आशिल्लें. घडये ह्या लेखकान 'चित्र' ह्या उतरांतूच सौंदर्यगुणाची व्यवस्था केल्या आसतली.

चन्द्रकान्त केणीन 'हिन्दू संस्कृती' ह्या लेखांत 'संस्कृती' आनी 'दिसपट्टें जिणें' ह्या संज्ञांचो पुराय घुस्पागोंदळ करून उडयलां. दिसपट्टे जिणेंत जो वायट-बरो वावर करता तो संस्कृतीच्या तत्वाक पाळो दिवन करता, अशें म्हणप समा न्हय. बंदखणींतले चडशे गुन्यांवकार संस्कृतीचीं तत्वां शीरोधार्य मानूनूच बंदखणींत पावतात व्हय? अंधश्रद्धा पातळटात त्यो संस्कृतीच्या तत्वांचो आलाशिलो घेवन अशें म्हळें जाल्यार त्यो संस्कृतीचें अविभाज्य आंग जावंक पावतात व्हय? समाजकारण, अर्थकारण आनी राजकारण हांचो संस्कृती कडेन संबंद आयिल्लो जाल्यार झुजां, झगडीं जावंक पावतलीं आशिल्लीं व्हय? भश्टकार मानप हयो गजाली अंधश्रद्धेक चड लागीं दवरतात, संस्कृतीक न्हय. तरीकूय एक गजाल मानचीच पडटा. रवीन्द्रबाब वा चन्द्रकान्तबाब आत्मपरिक्षण करूनूच बरप करतात. आत्मपरिक्षण करून आपले भितल्लीं, आपले संस्कृताये भितल्लीं उणेपणां ते सोदून काडटात. अशें करपाक शान्तरसांत न्हाल्लें काळीज लागता. आपणाल्यो चुको सोदपी आनी आपणाल्या चिंतनांत विश्वात्मकताय हाडपीच इतलें खर स्वरुपाचें बरप करतात. तांच्या चिंतनाचो पुरस्कार करपी केन्ना धर्मकोल्ली वा धर्मद्वेश्टेय जावंक पावचे नात हें पुराय सत.

गोंयच्या प्रस्नांचें सुश्लिष्ट शैलींत वर्णन करपाचें काम प्रा. माधव कामत हांणी केलां. तांणी '(गोंयच्या) संक्रमण काळांतले प्रस्न - वाडटी लोकसंख्या, शारीकरण' ह्या विशयाचेर लेख बरयतना इतिहासीक आनी सांख्यिकी तपशील दिवन अभ्यासकां मुखार गोंयचे उदरगतीचो हारसोच दवरला. ज्यो समस्या उप्रासल्यात तांचेंच वर्गीकरण करून गोंयचो इबाड कसो जावंक लागला ते विशीं खंत उकतायत आपणालें मत मांडलां. हें करतना शासकी अहवालाचो आदार घेतिल्ल्यान बरपाक तटस्थकायूय लाबल्या.

श्रीधर अनंत कामत बांबोळकार हो एक चित्रकार आनी समीक्षक. ताचे परसय म्हत्वाचें, ती एक मनीसपण आशिल्ली व्यक्ती. देखून तागेल्या बरपांत ताका सैमाची तांक आकळटा. तो निर्मिती विशींचें कुतुहल समजून घेवन तें हेरांकूय समजायता. कलेचो इतिहास आनी आत्मचिंतन हांचो सुमेळ म्हळ्यार हो लेख. ते निमतान हिंदू कला, अस्तंती कला हांचो रसिकपणान आस्वाद घेत घेत हो लेख पुराय जाता. थंय कसलेंच धर्मकोल्लीपण ना. आपणालें तितलेंच उत्तम, अशें मानपी आग्रोय ना. ह्या लेखांत गोंयच्या चित्रकारांची वळख घडोवपाचोय सुपुल्लो येत्न जाला.

कमलाकर दत्ताराम म्हाळशी हांच्या 'भाशेक संस्कृती आनी संस्कृतीक भास लागता व्हय?' ह्या माथाव्याच्या लेखांत संस्कृती हे संज्ञेची फोड केल्या. पुज्य पांडुरंग सदाशिव उपाख्य साने गुरुजी हांचे सयत कितल्याशा जाणाची साक्षी काडून संस्कृती म्हळ्यार कितें तें सांगलां. हेर नामनेच्या भाशेच्या अभ्याकांच्या आधारान कोंकणी भाशेची व्युत्पत्ती दाखयल्या. हिंदूंच्या परबांनी क्रिस्तांवांचो वांगड आसता अश्यो कांय गजाली सांगल्यात. गोंयांत 'एक घर एक बार' अशी संस्कृती जावंक लागल्या म्हणपाचीय नोंद केल्या. गोंयकारांच्या हातांतल्यान गोंय सुट्टा म्हूण खंत उकतायल्या. अशें आसूनूय गोंयची सासाय पर्थून एक फावट जागी जाले बाग रावचीच ना, मात ते खातीर 'मार शेंसार, येतलो भार' म्हूण वाट पळोवचीच पडटली म्हणपाचो आशावादीय उकतायला.

ह्या पुस्तकाचें आनीक एक खाशेलेपण म्हळ्यार लोकवेदावेले दोन लेख. पयलो डॉ. जयन्ती नायक हांचो 'लोकवेदाचो प्रत्यक्ष वावर' हो सैद्धान्तिक पावंड्यावेलो लेख. लोकवेदाचो प्रत्यक्ष वावर कसो करचो? ह्या प्रस्नान ह्या लेखाचो आरंभ जाता. लोकवेद वावराची गरज मानून घेवन कांय सुचोवण्यां सयत हो लेख बरोवन जाला. दुसरो लेख प्रा. श्याम वेरेंकार हांचो, 'कोंकणी लोकवेद' असो माथाळो आशिल्लो सैद्धान्तिक आनी उपयोजित पावंड्यांचेर सुमेळ सादपी लेख. लोदवेदाचो अभ्यास करतना ह्या अभ्यासकांक लोकवेद आनी अंधश्रद्धा हांचें नातें दाखोवंक आवडना काय कितें, असो एक प्रस्न उप्रासता: परन्त तो तांच्या लेखांचो विशय नाशिल्ल्यान ओगी रावचें पडटा.

दामोदर घाणेकार हांगेल्या 'कोंकणी शुद्धलेखनाचे नेम' ह्या लेखान ह्या पुस्तकाक अदीक उंची हाडल्या अशी मुजरत नोंद करन दिसता.

ह्या पुस्तकाक निर्देश सुचीची भोव गरज आशिल्ली. एकाच विशयाचेर दोग-चौग जाणांनी बरयल्ले लेख ह्या पुस्तकांत आसपावल्यात. सगळ्या लेखांतलीं सगळींच मतां मानून घेवपा सारकीं नासलीं तरी बरोवप्यांक मेकळेपणान बरोवंक दिवप ही मानसिकताय भोव उंचेल्या पावंड्यावेली. कांय लेख तर मुद्दाम मागोवन बरोवन घेतल्यात देखून सप्पादप्यांक परबीं फावतात.

ह्या पुस्तकान कोंकणी मनशाच्या साबार कोनशांचो सोद घेतला, देखून तो एक दस्तऐवज.

(कोंकणी भास, साहित्य आनी संस्कृताय, सप्पादक: श्याम वेरेंकार, माधवी सरदेसाय, कमलाकर म्हाळशी, कोंकणी भाशा मंडळ, मडगांव - गोंय, २००३, पानां ५३६, मोल: ५०० रु.)